

ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ

ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ ANABİLİM DALI

1997 GÜNEY DOĞU ASYA KRİZİ VE TÜRKİYE

HAZIRLAYAN

TUĞÇE CEYDA DURGUN

İÇİNDEKİLER

1. Giriş	4
2. Krize Doğru Adım Adım.....	5
2.1. Tayland.....	6
2.2. Malezya.....	7
2.3. Güney Kore.....	8
2.4. Endonezya.....	9
3. Krize Yönelik Yaklaşımlar.....	10
4. Krizin Nedenleri.....	11
5. Krizin Niteliği.....	15
6. Krizin Modeli.....	16
7. Krizden Alınacak Dersler.....	17
8. Krizin Sonucu.....	18
9. Asya Krizinin Türkiye'ye Etkisi.....	20
10.1997 Türkiye Politikası.....	22
11.Sonuç.....	23
12.Kaynakça.....	24

TABLO LİSTESİ

	SAYFA NO.
Tablo 1 : Tayland'a Doğrudan Yabancı Yatırımlar.....	6
Tablo 2 : Güney Kore Sermaye Akışı (Net, Milyar \$).....	8
Tablo 3 : Asya Ülkelerinde Cari İşlemler Açığı, 1990-1997.....	12
Tablo 4 : Tayland'a IMF'nin Liderliğinde Hazırlanan Yardım Paketlerinin Miktarları ve Kaynakları.....	19

1997 Güney Doğu Asya Krizi ve Türkiye

1. Giriş

1997 yılında Tayland merkezli başlayan ve daha sonra Asya Kaplanları olarak bilinen ülkelere de sıçrayan, Doğu Asya ülkelerinin para birimlerini, borsalarını ve diğer menkul kıymetlerini etkileyen bir ekonomik krizdir. Bu ekonomik krizin diğer krizlerden farkı bir ülkede başlayıp bulunduğu çevreye yayılarak genişleyip ve sonunda da tüm dünyayı etkileyen bir kriz haline gelmiş olmasıdır. Bu boyutta bir krizden her ülke bir şekilde etkilenmiştir. Ancak bazı ülkeler var ki Endonezya, Güney Kore, Malezya ve Tayland bu ülkeler krizi derinden hissetmişlerdir. Bunların yanında Hong Kong, Laos ve Filipinler de bu krizden nispeten etkilenen ülkeler arasındadırlar. Genel bir çerçevede baktığımızda bu kriz her ne kadar 'Doğu Asya' krizi olarak adlandırılabilirse etkileri tün dünyada hissedildi ve sonuçta küresel mali bir krize sebep oldu. Rusya ve Brezilya gibi ülkeler bile bu krizden beklenilenden çok daha fazla etkilenmişlerdir. 1980'lerin başından 1990'ların başına kadar olan ki dönemde Tayland, Malezya, Endonezya ve Güney Kore ekonomileri yüzde 8 ile yüzde 12 arasında bir büyüme gerçekleştirmişlerdir. Bu yıllık büyüme oranları hiç de küçümsenmeyecek rakamlar olduğundan bu durum 'Asya Mucizesi' olarak adlandırılmıştır. 1997 yılına kadar Asya ekonomileri yüksek faiz politikası izlediklerinden dolayı çok fazla yabancı yatırımcı çekmişler ve buda ekonomilerinde yüksek miktarda sıcak para likiditesi olmasını sağlamıştır. Durum böyle olunca ekonomiler bu denli büyüyüp sonrasında kriz patlak verince her araştırmacının bu konuya bakış açısının farklı olmasına neden olmuştur. Zaten bu boyutta bir krizi tek bir nedenle açıklamak imkansızdır.

Bu çalışmada krizden önceki zamanlarda krizden en çok etkilenen ülkelerin ekonomik yapılarına bakılacaktır. Özellikle kriz Tayland'da patlak verdiği için krizden önceki Tayland ekonomisine de değinilecektir. Daha sonra farklı araştırmacıların bu krize olan yaklaşımlarına, bakış açılarına değinilecektir. Krugman'ın 1994 yılında yayımladığı Asya mucizesini eleştiren makalesine, Sachs'ın Asya krizini bilgi asimetrisinden kaynaklanan 'sürü psikolojine' yol açtığına, bazı ekonomistlerin bilgiyi çarpıtan ve bunun sonucu kırılabilirlik yaratıp spekülörleri çeken yanlış makroekonomik politikalar yüzünden çıktığına değinilecektir. Daha sonraki bölümde genel olarak krizin nedenleri altı başlık altında incelenecektir. İzlenen kambiyo ve borçlanma politikalarının niteliği, sağlıklı bir finans sisteminin bulunmaması, özel sektörlerce izlenen borçlanma ve yatırım politikaları, sermaye hareketlerinin niteliği, bölgesel işbirliği sürecinin iyi işlememesi ve son olarak da panik unsurunun rolü irdelenecektir. Bunun yanında Asya krizinin niteliği incelenecektir. Asya krizi

mali bir krizdir. Mali kriz türü, Asya krizi baz alınarak açıklanmaya çalışılacaktır. Krizin modeli açısından, üçüncü nesil modeline örnek olarak verilebilir. Neden birinci ya da ikinci nesil değil de üçüncü nesil krizler grubuna girdiği tartışılacaktır. Daha sonra tüm bunların sonucunda bu krizden çıkan deneyimler, devletlerin krize karşı alabilecekleri tedbirler konu edilecektir. En sonunda da Asya krizinin sonucu, IMF yardımları, uygulanan politikalar, yardım paketleri ve ülkelerin şuan ki durumu ele alınacaktır. Yazının, Türkiye kısmında ise Güney Doğu Asya krizinin Türkiye'ye olumlu olumsuz etkileri, hangi sektörlerin krizden ne kadar etkilendiği, bu dönemde Türkiye'nin iç siyasi durumu ve ekonomiye olan etkileri tartışılacaktır.

2. Kriz'e doğru adım adım

Krizi daha iyi anlayabilmek ve irdeleyebilmek adına kriz patlak vermeden önceki dönemde ülkelerin ekonomik yapılarına bakmak gerekiyor.1997 yılına kadar Asya ülkeleri hiç beklenmedik, mucizevi büyüme oranları kaydettiler. Asya ülkeleri her ne kadar farklı ülkeler olsalar da ekonomilerinde kullandıkları faktörler çoğunlukla aynıdır. İhracat bu ülkelerin ekonomilerinin bu kadar büyümesindeki kilit unsurdur. Adeta ülke ekonomilerinin lokomotifi halindedir. Ucuz işgücü, nispeten eğitilmiş işçi, ihracat odaklı ekonomiler, uluslar arası ticarete sınırları kaldırma ve özellikle Malezya'ya yabancı yatırımcıların ağır sanayi yatırımları yapması gibi tüm bunlar bir araya geldiğinde Asya ülkeleri 'ihracat santrali' ülkeler adını alıyorlar. 1990-1996 yılları arasındaki döneme baktığımızda ihracat oranı Malezya'da yıllık yüzde 18, Tayland'da yüzde 16, Singapur'da yüzde 15, Hong Kong'da yüzde 14 ve Güney Kore'de yüzde 12 büyüme gerçekleştiğini görüyoruz (Hill, 1998).

Asya ülkelerinin ihraç ettikleri ürünler tekstil gibi temel materyal ve ürünlerden oluşuyordu. Ancak son yıllarda bu ürünlerden yüksek teknoloji otomobil gibi ürünlere geçiş yapıldı. Daha önceden de bahsedildiği gibi kriz Tayland'da patlak vermişti. Tayland'da ne oldu da bu çapta bir kriz meydana geldi sorusu akıllara gelmektedir. 1997 yılının Mayıs ayında Tayland para birimi Baht, spekülörlerin satışa geçmesiyle bir anda değer kaybetmeye başlamıştır. Tayland bu kötü gidişatı durduramayacağını anladığı zaman parasını korumak amacıyla IMF'e başvurmuştur. Hükümet Temmuz ayında sabit kur sistemini daha fazla sürdürmeyeceğini anlayınca döviz kurunu dalgalanmaya bırakmıştır. Tüm bu olayların sonucunda 1 dolar 24 bahta eşitken yüzde 16'lık bir yükselişle 28 Bahta eşit duruma gelmiştir. Altı ayın sonunda Baht dolar karşısında iyice değer kaybetmiş ve 1 dolar 45 baht eder hale gelmiştir. Sonuç olarak Tayland para birimi yüzde 45'lik bir devalüasyonla dönemi kapatmıştır. Aynı zamanda Tayland'ın IMF'e başvurması diğer Asya ülkelerinin Endonezya,

Güney Kore, Malezya, Filipinler'in yerel paralarına karşı da spekülasyon saldırılarının oluşmasına sebep olmuştur. İlk başlarda bölgesel kriz çerçevesinde sınırlı kalacak gözle bakılan gelişmeler, gelişmiş ülkelerin borsalarına da sirayet etmiş ve yüksek oranlı düşüşler sonucu Asya krizi bölgesel nitelikten çıkıp global bir kriz haline gelmiştir.1997 yılının Temmuz ayından sonraki dönemlerde Hindistan'dan Pakistan'a, Güney Afrika'dan Rusya'ya, Brezilya ve Şili'den Kanada'ya kadar pek çok ülkede para birimi değeri düşüşleri olmuştur (Akdiş, 2000, s. 15).

2.1. Tayland

Tayland 1970'lerde ithal ikamesine dayalı bir ekonomi politikası izlenirken,1980lerde ihracata yönelik politikalar izlemeye başlanmıştır.1990lı yıllarda ise yan sanayinin kurulmasını sağlayan politikalar izlenmiştir ve tam da bu zamanlarda Tayland çok fazla 'off-shore' borçlanmalar gerçekleştiriyordu. Dış borç açığı 1992 yılında 40 milyar dolarken, 1997 yılında 80 milyar dolar olmuştur. Toplam borç oranlarına baktığımızda yüzde 80'inin özel borç olduğunu ve yüzde 36'sinin kısa vadeli olduğu görülüyor. 1997 yılının Ağustos ayında da Tayland merkez bankası dış borçların 90 milyar dolara ulaştığını ve bunların 73 milyar dolarının özel şirketlere ait olduğunu açıklamıştır (Lauridsen, 1998, s. 1576-1578).

Tablo-1 : Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Göstergeler	Doğrudan Yabancı Sermaye Girişleri	Doğrudan Yabancı Sermaye Çıkışları	Net Sermaye (Milyon Dolar)
Yıllar	(Milyon Dolar)	(Milyon Dolar)	
1988	1,105	24	1,081
1989	1,776	50	1,726
1990	2,444	140	2,304
1991	2,014	167	1,847
1992	2,113	147	1,966
1993	1,804	233	1,571
1994	1,366	493	873
1995	2,068	886	1,182
1996	2,336	931	1,405
1997	3,029	532	2,497

Kaynak : Bulut, E. (1999). ''Tayland Ekonomisi ve Kriz'', **Ekonomik Yaklaşım** , 10 (34), s.66.

Tabloda da görüldüğü üzere Tayland'da 1988 yılında Doğrudan yabancı sermaye girişleri 1.105 milyon dolar iken, 1997 yılına geldiğimizde bu oranlar üç katına çıkmıştır.

Tayland da ki özel bankalar yabancı bankalardan yüksek miktarda kısa vadeli borçlar alarak krizi önemli ölçüde tetiklemişlerdir. 1996 yılında toplam krediler 70 milyar doları bulmuştur. Tayland ekonomik büyümesini yabancı kaynaklarla devam ettirmiştir. Ekonomi kredilerle ayakta durmaktaydı ve ekonomik büyüme yüzde 3lere kadar gerilemişti (Yürekli, 2004, s. 98). Tayland bahtının devalüe olmasından sonra artık bir dalga halinde diğer Asya ülkelerinin para birimlerine de yayılmıştır. Örneğin Malezya'nın para birimi olan ringgit devalüasyondan önce 2,5 dolara denk gelirken, altı ay sonra 1 dolar 4.15 ringgit'e denk gelmektedir. Endonezya'da 1 dolar 2.4000 Rupia denk gelirken daha sonraki süreçte 1 dolar 10.000 Rupia denk gelmekteydi. Yani toplam kayıp yüzde 75 civarındaydı (Hill, 1998). Bu krizin çıkmasında birçok neden var ancak temelinde yatan en önemli etken yürürlükteki sabit kur rejimleriyle gerçek değerinden uzaklaşmış kurlardır. Bu ülkeler daha çok kar elde etmek için özellikle de ülkelere yüksek faiz oranlarıyla yabancı yatırımcı çekmek amacıyla kendi yerel para birimlerini dolara endekslediler. İzledikleri bu kambiyo politikası (sabit kur) uzun vadede onlara çok yarar sağladı. Yıllık büyüme oranlarında da bu yarar çok net görülüyor. Ancak uzun vadede bu tür politikaların uygulanmaması gerekiyor ki bu tip ekonomi politikaların sonucu bölgesel ve hatta global nitelikte bir kriz doğuyor. Şöyle genel olarak toparlayacak olursak uluslar arası bankalara olan yüksek miktarda kısa vadeli borçlar, ülkenin ihracat hızının düşmesi, siyasi belirsizlikler, dış rekabet gücünün düşmesi ve bunların sonucunda başlayan şirket iflaslarıyla Tayland'da kriz patlak vermiştir.

2.2. Malezya

Kriz patlak vermeden önce Malezya'da büyüme ve enflasyon oranları her yıl göz ardı edilmiştir. Bir ülkede büyüme varsa bunun yanında enflasyonda vardır ve bunlar dengelenmelidir. Bunun yanında diğer Asya ülkelerinde olduğu gibi Malezya'da da ihracata bağlı bir ekonomik yapı benimsenmiştir. Ülkenin nüfusu toplam iş hacmini karşılayamamaktadır. Ülkede işsizlik problemi baş göstermektedir. İhracata dayalı ekonomilerin en büyük dezavantajı ufacık bir kriz belirtisinin bile ekonomiyi kötü etkileyeceğidir. 1990lı yıllarda Malezya'ya yüksek faiz oranları sebebiyle çok fazla yabancı sermaye akışı gerçekleşmiştir. Büyümenin maliyetinin karşılanmamış olması, Malezya'nın ulusal para birimini değerli tutma çabaları sonucu ringgitin aşırı değer kazanması, ülkeye

giren paranın sıcak para şeklinde olması, büyüyen cari açık, dolar cinsinden borçlanma krizin temelini oluşturmuştur (Khor, 2005, s. 2-4) Krizin Malezya'yı derinden etkilemesinin bir diğer nedeni ise piyasalarla imalat sanayi arasındaki ilişkinin iyi olmamasıdır. İmalat sanayi ile mali piyasalarda işlem gören hisse senetlerinin orantılı gitmemesinden dolayı krizi tetiklemiştir.

2.3.Güney Kore

Güney Kore ise 30 yıldan bu yana ciddi bir büyüme ivmesi izlemiş olup dünyanın 11. Büyük ekonomisi haline gelmiştir. Güney Kore'nin krizi bu kadar çok hissetmesinin merkezinde bankalar yatmaktadır. Yabancı fonları çeken bu bankalar kısa dönemli fonlardan oluşmaktaydı ve Güney Kore bankalarına verilen çoğu yabancı krediler hükümet garantisi altındaydı. Sonuç olarak banka kredilerindeki kayıplar ülkenin yabancı rezervlerinin erimesine neden olmuştur. Daha sonraki zamanlarda Güney Kore dışarıya kaçan sermaye ve ödenmeyen kredilerle mücadele eden bankalarla uğraşmıştır. Güney Kore'nin krizi bu kadar derinden hissetmesinin nedenlerinden biri de 'chaeboller'dir. (aile şirketi olarak kurulmuş büyük ölçekli Güney Kore firması).1990larda yabancı bankalar Kore bankalarına ve chaebollere dolar cinsinden para vermişlerdir ve bunlar kısa süreli borçlardır. Bu paralar sanayi kapasitesini genişletmek amacıyla kullanıldı. Bunların başarılı olup olmadığını anlamak için 1996 yılının verilerine baktığımızda ekonomik büyümenin yavaşladığını, bazı sektörlerde atıl üretim oluştuğunu, kritik sanayi ürünlerinin fiyatının azaldığını görüyoruz.1996 yılında Kore dış borç açığı 23,7 milyar dolardır.

Tablo-2 : Güney Kore Sermaye Akışı (Net, Milyar \$)

	1990-94 ortalama	1995	1996	1997	1998
Özel	11	32,5	44,1	7,4	-24,5
Sabit Sermaye	-0,7	-1,8	-2,4	-1,6	0,7
Portföy Yatırımı	2,5	4	5,3	2,2	3,9
Banka Kredileri	5,7	22,2	27,9	0,2	-33,4
Diğer Krediler	3,4	8,1	13,3	6,6	4,3
Resmi (IMF vs.)	-0,5	-2	-0,1	18,6	12,9
TOPLAM	10,3	30,5	44	26	-11,6

Kaynak : Özel, S. (2005). "Global Finansal Krizler", **Özgün Ekonomi ve Makale Arşivi**, s.42.

Güney Kore'nin krizi ne kadar derin yaşadığı 1997-1998 yılları arasındaki değerlerden anlaşılmaktadır. 1990-1994 yılları arasındaki toplam sermaye akışı 10 milyar dolar civarındayken yıllar geçtikçe bu oran katlanarak artmıştır. Ancak 1998 yılı verilerine baktığımızda eksi değerlere düştüğünü yani 11,6 milyar dolar sermaye çıktığı görülebiliyor.

2.4.Endonezya

Krizden en çok etkilenen dördüncü ülke olan Endonezya'ya bakarsak krizin oluşmasındaki en büyük nedenlerden biri bankacılık sektöründeki çok sayıda olan hatalardır ve özellikle bankaların fonlarının çok büyük bir kısmı yabancı kaynaklı fonlardan oluşmaktaydı. Tarihsel olarak da bakıldığında artık Temmuz ayından itibaren Endonezya'da ekonomik dengelerin bozulduğu görülebilir. Ülkenin para birimi olan rupia yüzde 35 oranında değer kaybetmiş olup, hisse senetlerinde de yüzde 50'ye ulaşan kayıplar mevcuttur. Bunun sonucunda şirketler iflas etmeye başlamışlardır. Bankalar borç vermekten ziyade borç almaya başlamışlardır. Kamu bankalarında geri ödenmeyen kredi miktarları yüzde 20 seviyesine ulaşmıştır. Ülkenin rezervlerinde çok büyük miktarda azalma meydana gelmiş, ulusal parası değer kaybetmiş ve hisse senetleri fiyatlarında yaşanan düşüşler artarak devam etmiştir (Iriana ve Sjöholm,2002,s.135-138).

Asya krizini açıklamaya başlarken krizin Tayland'da patlak verdiğini ve daha sonra diğer Asya ülkelerine de sirayet ettiğini söylemiştik. O zaman bu krizin sebeplerini sadece Tayland da mı aramak gerekiyor, Tayland da patlak veren kriz sadece bulaşma etkisinden dolayı mı diğer ülkelere de yayıldı sorularıyla karşılaşırız. Ancak verilere ve yapılan ekonomik hesaplamaların sonucuna baktığımızda Tayland da patlayan krizin diğer ülkelere yayılması adeta bir tetik niteliğindedir. Örneğin Endonezya için tartışacak olursak, büyüyen finansal istikrarsızlık sebebiyle Tayland da ki bulaşıcılık etkisine karşı koyamadı. Makroekonomik dengesizliklerin yanı sıra dış ticaret açığının kısa vadeli sermaye girişleriyle karşılanmaya çalışılması ve sıcak para girişlerinin çok fazla olması sebepleriyle Endonezya ekonomisi duyarlı hale gelmişti. Ülke içinde durum böyle olunca bide Tayland'da kriz patlak verince yabancı yatırımcılar paralarını Asya ülkelerinden çektiler (Iriana ve Sjöholm,2002,s.135-138).

3. Krize yönelik yaklaşımlar

Asya krizi daha patlak vermeden Krugman 1994 yılında Asya büyümesini eleştiren bir makale yayımladı. Asya'nın kendine özgü teorisini hem tehlikeli hem de akılsız bulmuştur. Doğu Asya ekonomileri son yıllardaki bu mucizevi büyümelerini sermaye yatırımlarına borçlular. Ancak toplam faktör verimliliği yani tüm retim alanlarındaki verimlilik çok az artmıştı. Ülkelerin bu sürdürülebilir büyümeyi sağlayabilmeleri için de toplam faktör verimliliğinin artması gerekmektedir. Yani sadece sermaye yatırımlarıyla bir sürdürülebilir büyümeden bahsetmek olanaklı değildir (Krugman, 1998).

Sachs ve Redelet gibi düşünürlere göre Asya Krizi'nin ortaya çıkmasının temelinde 'krizin hızı' olduğunu düşünmektedirler. Krizin hızlı gelişmesini ani risk şoku sonucu oluşan klasik para kaçışına benzettiler. Çünkü Asya ülkeleri yabancı sermaye girişleriyle büyümelerini sağlayan ülkelerdi ve bir anda yatırımcılar paralarını çekmeye başlayınca piyasalarda tedirginlik ortamı oluştu. Piyasadaki tüm bu bilgi asimetrisi yatırımcılarda 'sürü psikolojisine' yol açtı ve reel ekonomideki küçük risk çok daha büyüüp bu hali aldı. Sachskrizlerin banka panikleri sonucu ortaya çıktığını düşünmektedir. Özellikle Asya ülkelerinde yabancı yatırımcıların bu tedirginliği kötümser davranışlarının etkisiyle banka paniği ve finansal kırılganlık yatıp krizin bu boyuta ulaşmasına yol açmıştır (Yay vd.,2001,s.25-26).

Bazı ekonomistlere göre de Asya para krizi sürü psikolojisi ya da teknoloji gibi nedenlerden ötürü değil de bilgi asimetrisi sonucu kırılganlık yaratıp spekülörleri çeken yanlış makroekonomi politikaları yüzünden çıktığını öne sürmektedirler. Krizin bu nedeni çıktığını düşünen ekonomistlere göre krizin nedeni piyasa bozukluklarını düzeltmek için uygulanan makroekonomik politikaların düzeltilmek istenen bozuklukları bizzat yaratmasıdır. Yani uygulanan yapısal politikaların yanlış olduğunu düşünüp daha sonra onları değiştirmek için uyguladıkları politikalar durumu çok daha kötü bir hale getirmiştir.

Krizi oluşturan dinamiklerden bahsederken Çin'in Asya ülkelerine olan etkisinden bahsetmemek olmaz. O yüzden bazı araştırmacılar da krizin derinleşmesinin nedenlerinden birinin de Çin'in ASEAN ülkeleri ihracatlarını azaltmasında çok önemli bir yere sahip olduğunu belirtmektedirler. Asya finansal krizi patlak verdiğinde, Çin bu küresel boyuttaki krizi kısmen güçlü olarak karşıladı. Japonya ve Güney Kore'nin kıyaslanabilir ekonomik kalkınma stratejilerinin aksine, Çin hem içe doğru hem de dışa doğru bir ekonomik büyüme stratejisi izliyordu (Kirton, 1999). Çin 1990larda ihracata yönelik bazı reformlar yapmaya başladı ve bu reformlar sayesinde Asya ülkeleriyle rekabet edebilir duruma geldi. O dönemde de Asya ülkelerinin para birimleri dolara çapayla bağlıydı. Dolar değer kazanmaya başlayınca

bu Asya ülkelerinin para birimlerine de yansdı. Durum böyle olunca bazı ithalatçılar daha ucuz üreticiler aramaya başladılar ve para birimi yuan'ı dolara karşı düşük değerde tutan Çin'e yöneldiler.

4. Krizin Nedenleri

Tüm bu ülkelerin krizden önceki durumlarına, krize yönelik yaklaşımlardan sonra krizin nedenini tek bir başlık altında toplamak imkansızdır. O yüzden Asya krizinin nedenlerini açıklamaya çalışırken pek çok noktaya değinilecektir. İlk olarak kambiyo ve borçlanma politikalarının niteliğine bakacak olursak Asya ülkelerinin bu konuda ne kadar yanlış politikalar izlediğini görebiliriz. Bu başlığı incelemeden önce kambiyo açıklamak gerekir. Kambiyo para ve para yerine geçen evrakların değiştirilme işlemine verilen addır. Yabancı paraların yerel paralarla değiştirilmesi veya bir ülke ile yapılan ticari-mali ilişkilerden doğan para değişimleri kambiyo kapsamına girer. Güney Doğu Asya ülkeleri daha kriz patlak vermeden önceki yıllarda yabancı sermaye girişine dayalı büyüme politikası izlediklerinden ve bunun sürekliliğini sağlamak istediklerinden dolayı kendi yerel para birimlerini uzun bir süre sabit kur ile ABD dolarına bağlamışlardı. Ancak 1990ların ikinci yarısında doların değer kazanmasıyla tüm işler karıştı (Dunn, 2001, s. 30-32).

Asya ülkelerinin büyümesi ihracattaki başarıyla sağlanmıştı. Doların değer kazanması Asya ülkelerinin para birimlerine de yansdı ve sonuç olarak Asya ülkelerinin ihraç ürünlerinin rekabet gücü önemli derecede azaldı. Ülkelerin para birimlerini dolara bağlamalarının üç tane dezavantajı vardır. Birincisi kısa vadeli sermayenin ülkeye girmesine cesaret verir. Değişken kur rejiminde, eninde sonunda yabancı sermayenin girişi Asya para birimlerini değerlendirecektir. Bunun sonucunda da dış yatırımlar daha az kar getirecek ve çok kar getirmeyen sektörlerde fazla yatırımlar meydana gelecektir. İkincisi, yerel para birimini dolara bağladıklarında Asya ülkelerinin ihraç ürünlerinde fiyat anlamında rekabet etmesi imkansız hale gelmektedir. Çünkü dolar değer kazandığında, yerel para birimleri dolara çapayla bağlı oldukları için onlar da değer kazanmış oldu ve bu da diğer ülkelere yüksek fiyatta ihraç ürünleri satmaları anlamına geliyordu. Bu boşlukta da Çin ve Vietnam gibi ülkeler bu fırsattan yararlandılar. Üçüncüsü de, Asya ülkeleri kendi para birimlerini dolara bağladıklarında kendi rezervlerini, ABD dolar paritesini kurtarmak amacıyla kurban ettiler ve en sonunda da finansal piyasalar kendi para birimlerine karşı spekülasyonlara başladılar (Dunn, 2001, s. 30-32). Şöyle bir toparlayacak olursak 1995 yılının ortalarından itibaren doların aşırı değerlenmesiyle birlikte, paralarını dolara sabitleyen Asya ülkelerinin rekabet etme kapasiteleri azalmış ve bu da cari açıklarını arttırmıştır (Yay vd.,2001,s.38).

Tablo-3 : Asya Ülkelerinde Cari İşlemler Açığı, 1990-1997

Ekonomi	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Kore	-0,69	-2,83	-1,28	0,30	-1,02	-1,86	-4,75	-1,85
Endonezya	-2,82	-3,65	-2,17	-1,33	-1,58	-3,18	-3,37	-2,24
Malezya	-2,03	-8,69	-3,74	-4,66	-6,24	-8,43	-4,89	-4,85
Filipinler	-6,08	-2,28	-1,89	-5,55	-4,60	-2,67	-4,77	-5,23
Singapur	8,33	11,29	11,38	7,57	16,12	16,81	15,65	15,37
Tayland	-8,50	-7,71	-5,66	-5,08	-5,60	-8,06	-8,10	-1,90
Çin	3,09	3,27	1,33	-1,94	1,26	0,23	0,87	3,24
Tayvan (Çin)	4,74	4,39	1,69	1,6	1,66	1,61	3,45	2,35

Kaynak : Yay, P., Yay, D. ve Yılmaz, Y. (2001). *"Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler"*. İstanbul Ticaret Odası, (47), s:38.

Cari açığın büyük bir kısmını bankalardan yapılan borçlanmalar ve hisse senedi yatırımlarıyla karşılanmaya çalışılmıştır. Bu alınan kısa dönem borçların önemli bir kısmını dolar cinsinden kullanmışlardır. Uluslararası para piyasalarında 1970'li yıllardan itibaren olan verilere bakıldığında, bu tür bir uygulamanın daha da riskli olduğu gözlemlenmiştir (Yiğidim, 1999, s. 88-90). Bir diğer neden ise sağlıklı bir finans sisteminin bulunmamasıdır. Bunu iki parçaya inceleyebiliriz. İlk olarak finansal sistemin dışa kapalı olması kısmını incelersek; kriz öncesi dönemde ve özellikle 1993'lü yıllardan itibaren mal hareketlerinin liberalleşmesine doğru adımlar atılmaya başlanmıştır. Ancak bankalar, kamu yönetimi ve iş dünyası arasında kurulan sıkı ilişkilerin sonucu gösteriyor ki her ne kadar liberalleşme adımları atılsa bile yetersiz kalmıştır. Tüm bunların temelinde dışarıdan gelen fonların istenilen şekilde kullanılmasının amaçlanması ve mali sistemin ulusal kimliğin bir parçası olarak görülmesi yatmaktadır (Göktaş, 2000, s. 4-5).

Dolayısıyla Asya Krizi'nin yoğun olarak hissedildiği ülkeler olan Malezya, Tayland, Güney Kore ve Endonezya'nın liberalleşen mali piyasalarının yanı sıra, yoğun devlet baskısı altında gerçekleştirilen aşırı borçlanma faktörü de krizin derin bir boyut kazanmasına sebep olmuştur (Aydın, 2000, s. 16). Durum böyle olunca bankaların kredi verirken uyguladıkları gerekli şartların belirlenmesinde seçicilik ortadan kalmış ve herkese krediler verilmeye başlanmıştır. Sonuç olarak kredi disiplini zayıflamış, denetimler azalmış, şeffaflığın olmaması nedeniyle de kamu otoritelerinin denetim mekanizmasını iyi yönetemedikleri ortaya çıkmıştır. Bu yapıdaki bir banka sistemi, ülkeye giren yabancı sermayenin tartışmalı bazı yatırım

projelerine yönlendirilmesine sebep olabilir. Alınan kredilerle verimli olmayan yatırımlar yapılması, denetimin sıkı olmaması, verilen kredilerin geri dönmemesi sonucu şirket iflaslarıyla birlikte durum daha da kötüleşmiştir (Yiğidim, 1999, s. 88-89).

Bir diğer alt başlık ise bankalar tarafından uygulanan borçlanma ve kredi politikaları; Güney Doğu Asya ülkeleri yıllardır büyümelerinin verdiği rahatlıkla bu krizi de atlatırız diye düşündüklerinden bu durumun üzerinde fazla durmamışlardır ve döviz cinsinden büyük borçlanmalar gerçekleştirmişlerdir. Bu aldıkları parayı da fon olarak yerel yatırımcılara vermişlerdir. Bu borçlanmaların en kritik noktası ise kısa vadeli borçlanma gerçekleştirmiş olmalarıdır. 1990-1996 yılları arasındaki verilere baktığımızda Tayland yüzde 50 oranında kısa vadeli borçlanma gerçekleştirmiştir. Güney Kore ise 1994-1996 yılları arası kısa vadeli borçlanmalarda net sermaye girişi oranlarına baktığımızda yüzde 11.62 iken, 1990-1993 yılları arasında bu oran yüzde 37 olduğunu görüyoruz. Bankalar arası borçlanma beş yıl içinde 14 milyar dolardan, 43 milyar dolara ulaşmıştır. Tüm bu borçların üçte ikisi bir yıldan daha az süreli olan borçlardır (Eichengreen, 1998, s. 8).

Şöyle kısaca toparlayacak olursak, bankalar kısa vadeli aldıkları borçları uzun vadeli olarak kullandırmışlardır. İlk başlarda bazı Asya ekonomilerinde büyüme stratejileri menkul kıymetler yerine büyük miktarda kısa dönemli borçlara dayanmıştır ve tüm bu borçlar beraberinde risk unsurunu da getirmiştir. Krizin bir diğer nedeni ise özel sektörlerce izlenen borçlanma ve yatırım politikalarıdır. Asya ülkelerinde bulunan özel yatırım bankaları uluslararası sermaye piyasalarından borç aldıkları fonları herhangi bir strateji izlemeden emlak sektörüne fon vererek mali disiplinsizliği arttırmışlardır. Sadece şuan ki talebe göre yatırım yapmayı tercih ettikleri, ileriye dönük hesaplamalar yapmadıkları için bazı sektörlerde gereğinden fazla üretim yapılmıştır. Herhangi bir denetim yapılmadığı ve geleceğe yönelik stratejiler düzgün yapılmadığı için mali kuruluşlar sağlıklı bir yapıda büyümüş, emlak sektöründe plansız yatırım yapılmış, gereksiz altyapı projelerine gidilmiş, seçilen sektörün gelecekteki durumuna göre yeterli değerlendirmeler yapılmamıştır (Berg, 1999, s. 3-6).

Krizin ortaya çıkmasındaki bir önemli neden ise sermaye hareketlerinin niteliğidir. Asya ülkeleri o zamanlarda dünyada en fazla getirinin olduğu, karlı işlemler yapılabilecek bir bölgeydi. Sanayileşmiş ülkelerde faiz oranlarının düşük olması, geniş yatırım imkanları sayesinde bölgeye çok miktarda dış yatırımcı çekmişlerdir. Ancak giren sermayenin çok büyük bir kısmı kısa vadeli ve her an ülkeyi terk edebilecek konumdaydı. Uzun yıllar boyunca Asya ekonomileri bu nitelikte sermayelerle büyümelerini sağladılar ta ki kriz patlak verene kadar. Bu tür sermayelerin niteliği yüksek kazançlar elde ettikleri müddetçe ülkede kalırlar ve risk analizinin sonucuna göre olumsuz bir durum ortaya çıktığı zaman yoğun ve hızlı şekilde

ülkeyi terk ederler. Fazla miktardaki bu sermayeler ülkede kaldıkça ülkelerin büyüme grafiklerinde çok büyük bir artış ortaya çıkar ancak sermaye ülkeyi terk ettiğinde krizden başka bir şey düşünülemez. IMF verilerine göre 1990-1995 döneminde Asya ülkelerine 320 milyar dolar net sermaye girişi olmuştur ve bu rakam bütün 1980'li yıllarda olan sermaye girişinin iki katından bile daha fazladır (Sungur, 1998, s. 208). 1997'den 1998'e kadar toplam yatırımcıların Endonezya, Tayland, Güney Kore, Filipinler ve Malezya'dan 115 milyar dolar çektikleri hesaplanmıştır.

Bir diğer neden ise bölgesel işbirliği sürecinin iyi işlememesidir. Asya ülkelerinin ticari anlamda katıldığı ticari gruplar, görüşmeler bulunmaktadır. ASEAN (Güney Doğu Asya Ulusları Birliği), APEC (Pasifik Asya Ekonomik İşbirliği) gibi üye oldukları organizasyonlar vardır. Örneğin EMEAP 1980'lerde kurulmuş olup amacı network oluşturup ticari görüşmeler ayarlamaktır. Ancak para birimleri ve finansal krizlerle başa çıkmak için görüşmeler yapılmamıştır. APEC ise 1994'te çalışmaya başlamış olup bilgi alışverişi ve bölgedeki finansal gelişmelere yönelik siyasi forumlar yapılmıştır. Tüm bu çıkarımlardan sonra görülüyor ki Asya ülkeleri arasında mali konularda sistemli bir dayanışma ve işbirliği mekanizması bulunmuyor. Kriz öncesinde ülkelerin ekonomik yapılarına, para birimi değerlendirme, alınması gereken önlemleri tartışma gibi konulara değinilmediği için kriz patlak verdikten sonra da krizin etkilerini azalmaya yönelik ortak bir politika oluşturamadılar. ASEAN, APEC gibi organizasyonlar sadece ticari bağlamda sınırlı kalmıştır (Yamazawa, 1998, s. 335-336). Son olarak da krizin bir diğer nedeni de panik faktörünün rolüdür. Kısa sürede sermayenin çekilmesi ile başlayan likidite krizi, mali krize dönüşmüştür. Bu kısa vadeli fonların büyük bir kısmını Avrupalı ve Amerikalılar oluşturuyordu. Ancak fon yöneticileri fonları çektikleri anda Asya'daki yatırımcılar borçlarını ödeyemez duruma geldiler (Aydın, 2000, s. 13-15). Bunun yanında yıllardır süren bir büyümenin ardından ülke yöneticileri rehavete düşmüşlerdir ve uyguladıkları ekonomi politikalarının getirdiği riskler konusunda gerekli duyarlılık göstermemişlerdir. Yöneticiler piyasaların kötü gidişatını görmezden gelmişlerdir. Daha sonra durum işin içinden çıkılmayacak bir hale geldiğinde piyasalar kriz ortamına aşırı tepki vermişler ve bu tepki krizin şiddetini arttırmıştır.

5. Krizin Niteliği

Güney Doğu Asya krizi finansal bir krizdir ve finansal krizin türlerine baktığımızda para krizlerin içinde yer alması gerektiği gözükmektedir. Çünkü para krizleri özellikle sabit döviz kuru sistemlerinde yerel para aktiflerinin yabancı para aktiflerine kaydırılması sonucu, merkez bankasının elinde döviz kalmamasıyla sonuçlanan krizlerdir. Bu para krizlerine yol

açan spekülâtif saldırılar Asya krizinde yurtiçi aktif piyasalarında bir çöküşle sonlanmışır. Asya krizinde de yerel para birimleri şiddetli bir şekilde değer kaybına uğramıştır ve buna ek olarak krizin sonunda merkez bankası büyük miktarda rezerv kaybına uğramıştır. Bir diğer finansal kriz türü ise sistemik finansal krizlerdir. Bu tür krizler finansal piyasaların ciddi bir biçimde bozulmasını ifade eder. Sabit döviz kurları cari açıkların artmasına yol açar ve bu da döviz rezervlerindeki kayıpla sonuçlanır. Döviz kurlarını etkilediği için para değerindeki dalgalanmalar hızlı ve büyük miktarda olabilir. Bu tür krizler birbirinden bağımsız olmayıp diğer kriz türlerini de beraberinde getirmektedir. Bu bağlantıda göz önüne alındığında Asya'da yaşanan para krizleri daha sonra sistemik finansal krizlere dönüşmüştür (Delice, 2003, s. 63).

Dolayısıyla Asya krizi ikiz krizlere verilebilecek en önemli örnektir. Asya krizinde de geri dönmeyen krediler yüzünden banka bilançolarının bozulması, kredi sürelerinde daralma, reel sektör taleplerinde düşmeler, ani para çekimleri, menkul piyasalardaki hızlı ve şiddetli dalgalanmalar, finansal sisteme olan güvensizlik gibi özelliklerin toplamı bize bu sonucu vermektedir (Yücel, 2010, s. 55-56). Tüm bunların sonucunda da ekonomiler küçülür, borsa çöker, durum böyle olunca işsizlik artar, uluslararası alanda kredi akışı şiddetli bir biçimde düşer, bu da şirket ve banka iflaslarıyla sonuçlanır.

6. Krizin Modeli

Birinci nesil ve ikinci nesil modelleri 1997 yılında Asya'da çıkan krizi açıklamaya yeterli olmamışlardır ve bunun sonucunda araştırmacılar yeni model arayışlarına girmişlerdir. Başta Krugman olmak üzere diğer araştırmacılarla birlikte para ve bankacılık krizlerinin ortak özelliklerinden yararlanarak Asya tipi kriz modeli oluşturmuşlardır. Bu üçüncü nesil krizler bulaşıcılık, hastalık gibi yayılan krizleri kapsamaktadır. Üçüncü nesil krizler iyi düzenlenmemiş bir bankacılık sistemi ve mikro ekonomik bozukluklar sonucu ahlaki risk ve yüksek miktarda borçlanma oluşturarak ciddi krizlere yol açar. Asya ülkelerine liberalizasyon sürecinin geç geldiği geçmiş bölümlerde bahsedilmişti. Bunun sonucunda denetim ve düzenlemelerde zayıf kalınmış bu da yoğun sermaye girişleri, risk yönetimi gelişmemiş, sermaye yeterlilik oranları düşük bankaların da aracılığıyla yüksek miktarda borç verme ve tüketim patlamasına yol açmıştır. Yüksek miktarda borçlanma da borsada ve emlak fiyatlarında patlamayla sonuçlanmıştır. Aynı zamanda tüm bunlara ek olarak, hükümet tarafından desteklenen şirketlere herhangi bir kısıtlama olmaksızın krediler verilmesi, bunun sonucunda ortaya çıkan aşırı borçlanmanın aslında devlet borcuna dönüşeceği gerçeği de

bulunmaktadır. Birinci ve ikinci krizler bunları açıklamakta yetersiz kaldığı için Asya tipi krizler de bu özellikler gözükmemektedir (Kara, 2008, s. 30-35).

Bir ülkede başlayan ekonomik kriz diğer ülkelere de sıçrayarak yayılma etkisi gösterir. Bu yayılma etkisi gösteren ekonomik kriz ülkelerin döviz kurlarını ve borsa fiyatlarını etkilemektedir. Bu yayılma etkisiyle oluşan ekonomik krizler küreselleşmenin de etkisiyle artmıştır. 1990lardan beri bu tür krizler bir ülkede başlayıp daha sonra benzer özellik göstererek diğer ülkelere de yayılmaktadır. Asya Krizini de coğrafik olarak incelediğimizde yayılma etkisinin ne kadar etkili olduğunu görebiliriz. Tayland merkezli başlayan kriz daha sonra Endonezya, Malezya, Güney Kore gibi Asya ülkelerine de yayılmıştır. Yayılma etkisi iki kategoriye ayrılır. Birincisi ülkelerin birbirlerine bağlı olması, ikincisi ise yatırımcıların davranışlarıdır. Eğer iki ülke birbirine bağımlıysa, bir ülkede olan şok diğer ülkeye finansal bağlarla geçer. Örneğin bir ülkenin faiz oranlarında, toplam talepte, mal fiyatlarında ya da döviz kurlarında ortaya çıkan bir kriz birçok ülkeye de aynı zamanda baskı uygular. Bir ülkede kriz patlak verdiğinde ithalat azalır ve buna bağlı olarak ticaret yaptığı ülke de bu durumdan etkilenir. Yatırımcıların davranışları konusuna gelirsek de finansal panik, güven kaybı, risk almaktan kaçınma gibi, bir ülkede başlayan krizin diğer ülkeleri de etkilemesine neden olan kavramlardır. Yatırımcılar risk almaktan kaçıp yatırım yapmak istemeyebilirler bu da diğer ülkelerinde ekonomilerine olumsuz olarak sirayet eder (Iriana, 2002, s. 137-139).

7. Krizden Alınacak Dersler

Her ekonomik krizden sonra olduğu gibi araştırmacılar krizlerin dinamiklerini, nedenlerini, çıkarılabilecek tecrübelerini ve sonuçlarını ortaya koyarlar. Bu bölümde de neler yapılmasaydı da kriz patlak vermeseydi gibi krizden alınacak dersler incelenecektir. Finansal krizler karmaşık ve birçok olgunun bir araya gelmesiyle sonuçlanan olaylardır. Bu zamana kadar olan ekonomik krizlere bakıldığında da genelde çoğunun bolluk, refah döneminden sonra patlak verdiği görülür. Asya krizi de incelendiğinde, bir anda çok hızlı bir ekonomik büyümeye sahip oldukları, siyasi hataları olduğu, tüm bu varlıklar sonucu ülkelerin rehavete sürüklendiği, balon ekonomilerinin sonucu olarak büyük sermaye çıkışlarının yaşandığı, bankacılık sisteminin iflaslarla sonuçlandığı, üretimde kayıplar olduğu ve şiddetli bütçe açıklarının ortaya çıktığı görülmektedir. 1997 yılında patlak veren Asya krizi ilginç bir şekilde zayıf ekonomiye sahip ülkeleri değil de güçlü ekonomilere sahip olan ülkeleri etkilemiştir (Sheng, 2009, s. 115-118).

Bu krizden çıkarılabilecek çok fazla ders vardır. Şöyle başlayacak olursak Asya ülkelerinde cari hesap açığı çok fazla olduğu için bunu finanse edemediler. Açık çok fazla

olduğu ve bunu finanse etmek zorunda oldukları için diğer ülkelerden borçlanmalar gerçekleştirdiler. Yani borçları borçlarla finanse etmeye çalıştılar. Bu da sürdürülemez bir plan olduğundan belli bir zamandan sonra patlak verdi. Asya ülkeleri kendi cari açıklarını finanse etmek için yabancı bankalardan aldıkları borçların döviz cinsinden olması işleri daha zor hale getirdi. Cari açıklar bu denli fazla olmasaydı ve aldıkları borçları kısa vadeli değil de daha uzun vadeli ödeselerdi, borçlanmalarını döviz cinsinden gerçekleştirmeselerdi bu boyutta bir kriz ortaya çıkmazdı.

Bu krizde bankalar da özel bir kırılma yarattılar. Bankalar ülkelerin kendilerini geliştirmeleri için çok önemli bir finansal aracı konumundalar. Bankalar devlet kurumları ve iş çevresi birbirine çok entegre oldukları için kredi verirken uygulanan kriterler göz ardı edilmişti ve herkese krediler dağıtılmıştı. Sektör disiplini ve sıkı bir denetim sisteminin olmadığı bir finans sektörü, tüm ekonomilerin geleceğini etkileyen sıkıntılara yol açabileceği tecrübe edildi. Bu nedenle finans sektörünün şeffaf bir yapıya sahip olması, sıkı bir şekilde disipline edilmesi, standartlar getirilmesi ve düzenli bir şekilde denetlenmesi gerekmektedir. Aynı zamanda bu krizden çıkarılabilecek derslerden biri de yatırım, borçlanma politikalarının şundan ziyade gelecekteki durumuna da bakılması gerektiğidir. Çünkü Asya krizinde bu göz ardı edildiği için emlak sektörüne yoğunlaşmış ve daha sonra atıl üretim kapasiteleri ortaya çıktığı için kazanç elde edilememişti (Boorman, 2000, s. 57-60). Bir diğeri ise Güney Doğu Asya ülkeleri sabit kur politikası izliyorlardı. Kendi para birimlerini ABD dolarına endekslemişlerdi. Kısa vadede getirisi olan ve enflasyonu düşürücü etkisi olsa dahi uzun vadede uygulanması sakıncalı bir politika olduğu görüldü. Ulusal para biriminin baskı altına alınması, döviz kurunun dalgalı olmaması finansal piyasalarda çıkan sorunlarla baş edebilme olasılığını ortadan kaldırmıştır. Bu da şirket ve banka iflaslarıyla sonuçlanmıştır (Eichengreen, 1998, s. 5-8).

Bunlara ek olarak Asya ülkeleri özel sektör borçları, kısa vadeli borçlar, tüm bunların döviz rezervlerine oranı gibi istatistikî verilere dikkat etmemişlerdir. Bunun sonucu olarak da cari açık vermeye başlamışlardır. Bu oranları belirli bir seviyede tutmuş olsalardı belki de kriz patlak vermeden sadece ekonomik durulma dönemiyle bu süreci atlatabilirlerdi. Sermaye girişleriyle ekonomik büyümelerini sağladıkları için yatırımcılar yoğun miktarda paralarını çekince ekonomik krizle karşı karşıya geldiler. O yüzden sermaye hareketlerinin giriş, çıkış gibi verilerinin dikkatlice izlenmesi gerekmektedir. Tüm bunlar olunca haliyle ülkede panik havası doğmaktadır. Bu panik ortamının daha fazla sermaye çıkışları olmaması için çok iyi şekilde idare edilmesi gerekmektedir. Asya krizinde yöneticiler rahat davrandılar ve açıklama yapmakta çok geç kaldılar. Panik ortamında çabuk karar verip, kamuoyuna güven dolu

mesajlar verilmesi gerekmektedir. Son olarak da Asya ülkelerinin de içinde bulunduğu ASEAN gibi organizasyonlar vardı. Ancak bu kuruluşlar ticari bağlamda sınırlı kalmışlardır. Krizin ortaya çıkmasından önce de atlatılması aşamasında da bir strateji belirlememişlerdir. Bu yüzden de uluslar arası işbirliği anlamında da ülkeler birbirlerine daha faydalı olmalı gibi bir seçenek karşımıza çıkıyor (Akdiş, 2000).

8. Krizin Sonucu

1997 yılında patlak veren Asya krizi çok derin boyutlarda olup, daha sonraki yıllarda ortaya çıkan krizlerde de etkisi bulunmaktadır. Asya krizini açıklarken modeller yetersiz kalmış ve yeni kriz modeli ortaya konmuştur. Asya krizinin patlak vereceği her ne kadar öngörülür olsa dahi ekonomik büyüme devam ettiği müddetçe stratejilerinde herhangi bir değişim yapmamışlardır. Asya krizinde makroekonomik politikaların ne kadar önemli olduğu görüldü. Özellikle yüksek miktardaki cari açıklar ve sabit kur mekanizması. Aynı zamanda finansal liberalizasyonda geç kaldıkları için buda ülkelerin kırılganlıklarının artmasına sebep olmuştur (Bustelo, 1998, s. 2-5). Kriz patlak verdikten sonra sorunun çözümüne yönelik IMF’le birlikte bir reform paketi uygulanmaya başlamıştır. Bu ‘stand by’ düzenlemesinin kapsamında kurtarılması mümkün olmayan finansal kurumların kapatılması, kurtarılabilmesi daha mümkün olan kurumların yapılarının tekrar düzenlenmesi, finansal piyasalarda reformlar yapılması ve denetimin sıkılaştırılması, özel ve kamu kurumlarında şeffaflık politikasının uygulanması, mali piyasaların dışa açılması yani sermaye yapısının güçlendirilmesinde yabancı sermayeden de yararlanılması gibi maddeler bulunmaktadır. Yapılan bu düzenlemelerle finansal yapı düzeltilmeye çalışılmış ancak pek başarılı olamamışlardır (Yiğidim, 1999, s. 88-92). Krizden etkilenen Asya ülkeleri eski performanslarına ulaşmak istemektedirler. Ancak daha hala bunu sağlayabilmiş değillerdir.

Tablo-4: Tayland'a IMF 'nin Liderliğinde Hazırlanan Yardım Paketlerinin Miktarları Ve Kaynakları

TOPLAM	17,2 Milyar dolar
IMF	4 Milyar dolar
Dünya Bankası	1,5 Milyar dolar
Asya Kalkınma Bankası	1,2 Milyar dolar
Japonya	4 Milyar dolar
Avustralya	1 Milyar dolar
Çin	1 Milyar dolar
Hong Kong	1 Milyar dolar
Malezya	1 Milyar dolar
Singapur	1 Milyar dolar
Endonezya	0,5 Milyar dolar
Kore	0,5 Milyar dolar
Brunei	0,5 Milyar dolar

Kaynak: Bulut, E. (1999). ''Tayland Ekonomisi ve Kriz'', **Ekonomik Yaklaşım** , 10 (34), s.63.

Bu tabloda da IMF öncülüğünde hazırlanan yardım paketlerinin miktarları ve nereden geldiğine ilişkin açıklamalar bulunmaktadır. Tayland'a bu paket **kapsamında** toplam olarak 17,2 milyar dolar yardımda bulunmuşlardır.

9. Asya Krizi'nin Türkiye'ye Etkisi

Küreselleşmenin de etkisini işin içine katarsak 90lı yıllarda olan krizlerin diğer ülkelere çok rahat yayıldığını görebiliriz. Küreselleşmenin etkisiyle gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş bütün ülkeler arasında işbirliği ve ticaret ortamı doğmuştur. Mal ve finans piyasaları artık ülkelerin kontrolünden çıkıp uluslar arası alanda faaliyet göstermektedir. Dolayısıyla dünyanın bir yerinde çıkan kriz çok zaman geçmeden bütün ekonomilere yayılabilmektedir. Gelişmekte olan ülke statüsünde olan Türkiye de dolayısıyla 1997 yılında olan Güney Doğu Asya krizinden olumsuz etkilenmiştir. 1990'lı yıllarda Türkiye'de olan

ekonomik krizlerin temelinde finansal nedenler bulunmaktadır. 5 Nisan 1994 kararlarının ekonomik istikrarı sağlayacak etkileri gözükmeden, 1997 yılında yaşanan Güney Doğu Asya krizi ve hemen arkasından çıkan 1998 Rusya Krizi Türkiye ekonomisini derinden etkilemiştir (Eroğlu, 2004, s. 57)

İlk başta bir ülkede başlayıp daha sonra bölgesel ölçüğe ulaşan kriz sonuç olarak global ölçüğe ulaşmış ve ülke ekonomilerini etkilemiştir. Doğal olarak kriz Türkiye'yi de etkilemiştir. Türkiye ve Doğu Asya ülkelerinin ürettikleri mallara baktığımızda genel olarak aynı malları üreten ülkelerdir. Asya ülkeleri de krizden çıkmak amacıyla kendi mallarını daha ucuza sattıklarından dolayı, Türkiye'nin o fiyatlarla rekabet etme şansı düşmektedir Aynı zamanda her krizde olduğu gibi Asya krizi de dünyada büyüme hızı yavaşlamıştır. Ülkeler krizden küçük ya da büyük çapta etkilendiklerinden dolayı birbirleriyle olan ticaretlerinde azalmalar gözükür. Türkiye'nin de ihracatında küçülmeler meydana gelmiştir. Bu durum Türkiye'nin dış ticaret gelirlerinin azalmasına neden olmuştur. Turizm de bunun yanında kötü etkilenmiştir. Bunlara ek olarak, Asya krizinden sonra yatırımcılar piyasalarda yeni bir denge oluşana kadar riskli piyasalardan çekilme eğilimi taşıyacaklardır. Bu durum da küresel piyasalarda yaşanan çalkantıların ve belirsizlik ortamının düşük kredi notuna sahip olan ve kısa vadede yüksek sermaye girişi bekleyen Türkiye için az da olsa negatif etkisi yaratmıştır. Tüm bu dünyadaki gelişmeler neticesinde piyasalarımızdan 565 milyon dolarlık sermaye çıkışı gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Asya krizinin Türkiye'ye olan yansıması şiddetli bir uluslar arası rekabetle karşı karşıya kalmıştır. Ancak çok büyük hasar vermeden de atlatmıştır (Akdiş, 2000).

T.C. Merkez Bankası'nın 2005 yılında yayınlanan Ödemeler Dengesi Raporuna göre; Türkiye'nin krizden etkilenme oranlarını incelerken sektörel bazda farklılıklar olmaktadır.1997 ile 2005 yılları arasında makine, ana metal ve kara taşıtları sektörlerindeki toplam istihdam oranı yüzde 12,4 artarken, tekstil ve giyim sektörleri toplamında yüzde 23 gerilemiştir. Dolayısıyla 1997 Asya Krizinden giyim ve tekstil sektörleri diğer sektörlerle göre daha olumsuz etkilenmiştir.

Aşağıdaki tabloda da Asya Krizi'nden en çok etkilenen ülkelerden biri olan Güney Kore ve Türkiye'nin 1990-2000 yılları arasındaki makroekonomik performanslarının verileri bulunmaktadır. Güney Kore kriz yılında eksi değerli büyüme gösterirken yani -6,7lere düşerken, Türkiye'nin büyüme oranı yaklaşık 4 birim düşerek 3,1 olmuştur. Sonuç olarak Türkiye Asya krizinden olumsuz etkilense dahi çok da makroekonomik dengeleri değiştirecek kadar büyük bir yıkım olmamıştır.

Tablo-5: Güney Kore ve Türkiye'nin Makroekonomik Performansı (1990-2000)

GÜNEY KORE						
Yıllar	GSYİH Büyüme Oranı(%)	Enflasyon Oranı TÜFE(%)	İhracat (milyar \$)	İthalat (milyar \$)	İhracat/ İthalat (%)	İşsizlik (%)
1990	9,5	8,5	63,7	66,1	96,4	2,5
1994	8,3	6,3	95,0	97,8	97,1	2,4
1995	8,9	4,5	124,6	129,1	96,5	2,1
1996	6,8	4,9	130,0	144,9	89,7	2,1
1997	5,0	4,4	138,6	141,8	97,7	2,6
1998	-6,7	7,5	132,1	90,5	146,0	7,0
1999	10,9	0,8	145,2	116,8	124,3	6,4
2000	9,3	2,3	175,9	159,1	110,5	4,2
TÜRKİYE						
1990	9,3	60,4	13,0	22,3	58,3	8,2
1994	-5,5	125,5	18,1	23,3	77,7	8,5
1995	7,2	76,0	21,6	35,7	60,5	7,6
1996	7,0	79,8	23,2	43,6	53,2	6,6
1997	7,5	99,1	26,3	48,5	54,2	6,8
1998	3,1	69,7	27,0	45,9	58,8	6,9
1999	-4,7	68,8	26,6	40,7	65,4	7,7
2000	7,4	39,0	27,8	54,5	51,0	6,5

Kaynak: DPT, Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2000 ve 2003, www.hazine.gov.tr, EIU (The Economist Intelligence Unit), **Country Report: Turkey at a glance (20004-2005)**, **Country Report: South Korea at a glance (2005-2006)**' dan yararlanılarak düzenlenmiştir.

10. 1997 Türkiye Politikası

Türkiye'nin 1997 yılındaki verilerine baktığımızda bu ekonomik düşüşler sadece Asya krizinin etkilerinden kaynaklanmamaktadır. Çünkü ekonomi ve politika iç içe olan kavramlardır. Siyasette olan bir gelişme ekonomiyi de etkilemektedir. Dolayısıyla 1997 yılı Türkiye ekonomisini incelerken sadece dış faktör olarak Asya krizini değil bunun yanı sıra Türkiye'nin iç dinamiklerine de bakmak gerekiyor. Öncelikle 1997 yılının 28 Haziran 1996-30 Haziran 1997 yılları arasında 54.Hükümet yani Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi koalisyonu vardı. Daha sonra 30 Haziran 1997-11 Ocak 1999 yılları arasında da 55. Hükümet yani Anavatan Partisi, Demokratik Sol Parti ve Demokrat Türkiye Partisi koalisyonu vardı. Görüldüğü üzere 1997 yılı iki ayrı hükümetle ve koalisyonlarla siyasi açıdan istikrar olmadan yaşanan bir yıldır. 1997 yılının göze çarpan siyasi olaylarını incelersek 1 Şubatta Susurluk skandalının aydınlanması amacıyla her akşam saat 21:00' da ışıkları bir dakika açıp kapatarak protesto gösterileri yapılmaya başlanmıştır. 'Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık' eylemine ülke çapında her yerden katılımlar olmuştur (Orhon, 2007, s. 80-81). Daha sonra 28 Şubat tarihinde açıklanan MGK kararları ve sonrasında bu kararların getirdiği olaylar 1997 yılına damgasını vurmuştur. Eğitimciler Birliği Sendikası'nın 2014 yılında yayınladığı rapora göre MGK, Cumhurbaşkanı Demirel öncülüğünde toplandı. Alınan 28 Şubat kararları 1997 yılından sonraki dönemde meydana gelen siyasi ve sosyal olayları da etkiledi. Bu toplantı 9 saat sürdü ve Atatürk ilke ve inkılaplarının taviz vermeden uygulanması kararı alındı. Laikliğin Türkiye'de demokrasi ve hukukun teminatı olduğu da vurgulandı. İmam hatip okullarının meslek okullarına dönüştürülmesi, temel eğitimin sekiz yıla çıkarılması, tarikatların kapatılması gibi kararlar alındı. Bildirinin sonunda yer alan 'tavsiye edilir' kelimelerinin yerine 'yaptırım' kelimesinin kullanılması 'muhtıra' şeklinde değerlendirildi. Hatta 28 Şubat 'post-modern' darbe olarak da adlandırılmıştır.

28 Şubat sonrasında da Erbakan'ın bu kararları imzalamaması, Susurluk davasının yeniden başlaması, Erbakan'ın istifası ve Tansu Çiller yerine Mesut Yılmaz'ın hükümeti kurma görevini alması tüm bunlarda Türkiye'nin ekonomisini etkileyen unsurlardır. Sürekli çalkantılı olayların olması, koalisyonlar, hükümet değişiklikleri doğal olarak ekonomiyi de olumsuz etkilemiştir.1994-1999 yılları arasında kurlar piyasada belirleniyordu. Bu dönemde Türk Lirası'nın değeri dar bir aralık içinde dalgalanmıştır.1997 yılında dolar 200 binken; 1998 yılında 300 bin olmuş ve 1999 yılında 400 bin lirayı aşmıştır (Karagöz, 2009, s. 14). Döviz kurları 1997 yılı ay ay incelendiğinde de her ay doların TL ye olan değerinin arttığı görülüyor.

11.Sonuç

Bu çalışmada 1997 yılı Asya Krizi patlak vermeden önce ülkelerin durumlarına bakılmış ve krizi oluşturan dinamiklere değinilmiştir. Daha sonra krizlerle ilgili araştırmacıların yaklaşımlarına ve krizin nedenleri genel bir çerçevede incelenmiştir. Krizin niteliği ve modeli ekonomik literatür kapsamında incelemiş olup, bu krizden çıkabilecek dersler konu alınmıştır. Sabit kur sisteminin kısa vadeli pozitif etkisinin uzun vadeli uygulanan politika açısından ne tür sorunlar oluşturabileceği konu edildi. Krizden çıkabilecek deneyimler kapsamında çok fazla cari açık vermenin ülkeleri nasıl bir batağa soktuğu, bu cari açıkları kapatmak isterken döviz cinsinden alınan kredilerin ülkeleri daha da zor duruma soktuğu anlatılmıştır. Aynı zamanda şeffaflık eksikliği ve sermaye giriş çıkışlarının kontrol edilmemesi krizin derin boyutlar kazanmasına yol açmıştır. Krizin sonucunda da IMF önderliğinde hazırlanan yardım paketleri ve stratejik planlardan bahsedilmiştir. Sonraki bölümlerde de Asya Krizi'nin Türkiye'ye olan etkisinden bahsedilmiştir. Hem sektörel bazda farklılık gösterdiğinden hem de küreselleşmenin bir sonucu olarak da etkilendiğinden GSYİH da baz alınarak anlatılmıştır. Son olarak da Türkiye'nin 1997 yılı iç dinamiklerine, olan önemli siyasi olaylara bakılarak tüm bunların döviz kurlarına etkisi tartışılmıştır.

KAYNAKÇA

Akdiş, M. (2004). *“Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Yol Açtığı Finansal Krizler ve Bu Krizleri Önlemede Kullanılabilecek Araçlar: Tobin Vergisi”*, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, 6 (36), ss.36-48.

Akdiş,M. ve Bayrak,S.(2000). *“Türkiye’de KOBİ’lerin Genel Görünümü ve Finansal Krizlere Dayanıklılığı:5 İli Kapsayan Bir Araştırma”*, **İktisat ve Yönetim Dergisi**, Celal Bayar Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı:6, ss.13-44.

Akyıldız, D. ve Eroğlu, D. (2004). *“Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları”*. **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi**, 9 (1), ss.42-62.

Aydın,S. (2000). *“Asya Krizi ve Sermaye Hareketlerinin Vergilendirilmesi”*, **Maliye Dergisi** ,13, ss.13-30.

Berg, Andrew, *“The Asia Crisis Causes, Policy Responses, and Outcomes (October 1999)”*, **IMF Working Paper**, pp. 1-62, 1999. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=880665>, (Erişim Tarihi:20.12.2015)

Boorman, J vd. (2000). *“Managing Financial Crisis: The Experience in East Asia”*, **Carnegie-rochester Conference Series On Public Policy**, (107), ss.1-66.

Bustelo, P. (1998). *“The East Asian Financial Crises: An Analytical Survey”*, **Icei Working Papers**.

Delice, G. (2003). *“Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif”*, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, (20), ss.57-81.

Dunn,M.(2001).*“The Asian Financial Crisis - Causes and Consequence”*, **A Critical Comment on the Current Debate. In: R. Eisen (Ed.), Supranational Cooperation and Integration: Goods and Services vs. Information**, Frankfurt, Berlin (Peter Lang), ss. 29-44.

Eichengreen, Barry (1998), *“Understanding Asia's Financial Crisis”*,**Clemens Lecture Series**. Paper 9. http://digitalcommons.csbsju.edu/clemens_lectures/9, (Erişim Tarihi:15,12.2015)

Erçel, G. (1997). *“1997 Yılıın İlk Yarısında Türkiye Ekonomisindeki Gelişmeler Para Politikası ve 1997 Yılı İkinci Yarı Beklentileri”*., Ankara.

Erçel, G. (1998). *“Güney Asya’da Yaşanan Krizden Alınacak Dersler.”*, **Mediterranean Development Forum**, Marakeş.

Göktaş,A. (2000), *“Güneydoğu Asya Krizi’nin Maliye ve Para Politikaları Açısından Sonuçları”*, **Maliye Dergisi**, ss: 133, 3-12.

Hill,C.(1998),“*The Asian Financial Crisis*” <http://www.wright.edu/~tdung/asiancrisis-hill.htm> (Erişim Tarihi:14.12.2016)

Hüseyinoğlu, A. (2007),“*Doğu Asya Ülkelerinin Sanayileşme ve Kalkınma Deneyimleri : Güney Kore Örneği*”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, (11), ss.140-143.

Iriana, R. ve Sjöholm, F. (2002), “*Indonesia's Economic Crisis: Contagion And Fundamentals*”. **The Developing Economies**,2 , ss.135-151.

Kara, M. (2001), “*Ekonomik Etkileri Açısından Türkiye'deki Sıcak Para Akımının Değerlendirilmesi*”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (6), ss.29-45.

Khor, M. (2005). “*The Malaysian Experience in Financial-economic Crisis Management An Alternative To The Imf-style Approach*”, **Twn Global Economy Series**, (6) , ss.1-35.

Kirton, J. (1999). “*The G7 and China in The Management Of The International Financial System*”, **International Think Tank Forum On "China in The 21st Century And The World**,<http://www.g8.utoronto.ca/scholar/kirton199903/china4.htm>, s.43-66. (Erişim Tarihi:16.12.2016)

Krugman,P.(1998) “*What Happened to Asia*” <http://web.mit.edu/krugman/www/DISINTER.html> (Erişim Tarihi:14.12.2016)

Lauridsen, Laurids S. “*The Financial Crisis in Thailand: Causes, Conduct, and Consequences*.”**Program for Southeast Asian Area Studies** 19th ser. 1 (1998): 2. ss.1575-1590.

Orhon, G. (2007). “*Türk Basınında Sivil Toplum Söylemi :Sürekli Aydınlik İçin Bir Dakika Karanlık Eylemleri*”, **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Sheng, A (2009). “*Commentary Lessons From Asian Financial Experience*”, **Asia Economic Policy Conference**, ss.115-122.

Thorbecke, Willem & Nimesh Salike, 2013. “*Foreign Direct Investment in East Asia*”, **Policy Discussion Papers 13003, Research Institute of Economy, Trade and Industry (RIETI)**.

Yamazawa, I. (1998). “*The Asian Economic Crisis And Japan*”, **The Developing Economies**, 3 , ss.332-351.

Yay, P., Yay, D. ve Yılmaz, Y. (2001). “*Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler*”. **İstanbul Ticaret Odası**, (47), ss.3-188.

Yiğidim,A. (1999) “*Doğu Asya'da Döviz Kuru Krizi ve IMF'nin Yaklaşım, Ekonomik Yaklaşım*”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü Dergisi**, C.10, S.32, ss.87-96.

Yücel, Fatih ve Hüseyin Kalyoncu (2010). "*Finansal Krizlerin Öncü Göstergeleri ve Ülke Ekonomilerini Etkileme Kanalları: Türkiye Örneği 1*". **Maliye Dergisi** 1.159 ss:53-69.

Yürekli, Ö. (2004). "*Ekonomik Krizler Açısından Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri ve Türkiye Örneği*". **Yüksek Lisans Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Zhuang, J. ve Dowling, M. (2002). "*Causes Of The 1997 Asian Financial Crisis: What Can An Early Warning System Model Tell Us?*". **Erd Working Paper Series**, (26) , ss.1-29.